

Kustán Magyarai Attila¹
„A haza nem lehet ellenzékben.”
Összeesküvés-elméletek, populizmus és
autenticizmus a magyar jobboldalon²

Kivonat

A jobboldali populizmus és az összeesküvés-elméletek iránti akadémiai érdeklődés jelentősen megnőtt az elmúlt években. Az elmúlt évtized magyar politikai változásai szintén nagy figyelmet kaptak, a populizmus és az összeesküvés-elméletek közös vonásait azonban viszonylag ritkán elemezték. Jelen tanulmány a magyar politikai diskurzus egy szeletét elemzi, hogy rávilágítson a populista és a konspiratív retorika metszetére, kiemelten arra, ahogyan a nemzeti autenticizmus konstruálódik.

Kulcsszavak: populizmus, összeesküvés-elmélet, diskurzus, Magyarország

Abstract. „The fatherland cannot be in opposition.” Conspiracy theories, populism and authenticity on the Hungarian political right

The academic interest in right-wing populism and conspiracy theories has significantly grown in the past years. Hungarian political changes in the past decade have also gained attention, while common features of populism and conspiracy theories are rather neglected. This paper analyses a slice of Hungarian political discourse in order to shed light on populist and conspiratorial rhetoric, especially on the construction of national authenticity.

Keywords: populism, conspiracy theories, discourse, Hungary

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article

Kustán Magyarai Attila (2021). „A haza nem lehet ellenzékben.” Összeesküvés-elméletek, populizmus és autenticizmus a magyar jobboldalon. *Erdélyi Társadalom*, 19(2), 79–95. <https://doi.org/10.17177/77171.262>

A tanulmány ingyenesen letölthető a CEEOL-ról: <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=928> és a GESIS adatbázisából: <http://www.da-ra.de/dara/search?lang=en&mdlang=en>.

1 PhD-hallgató a finnországi Tamperei Egyetem Szociológia Doktori Iskolájában. A TCuPS kutatócsoport (Tampere research group for Cultural and Political Sociology) tagja.

E-mail: attila.kustanmagyari@tuni.fi

2 A tanulmány az alábbi disszertáció alapján készült: Attila, Kustán Magyarai, 2021.

I. BEVEZETŐ

A populizmus legutóbbi globális és európai felívelése jelentős akadémiai érdeklődést eredményezett, a Trump-adminisztráció alatt elhangzó „alternatív tények” kifejezés pedig az összeesküvés-elméletekkel és álhírekkel, dezinformációval foglalkozó kutatások számát is megsokszorozta. A magyarországi politikai diskurzus hangsúlyeltolódásait szintén széles érdeklődés övezi, nemcsak a populizmus kontextusában (lásd például Palonen, 2018 vagy Fabry, 2019), de az összeesküvés-elméletek szerepét is vizsgálva (Pintilescu & Kustán Magyar, 2020).

A populizmus és az összeesküvés-elméletek közös metszetét egyelőre kisebb érdeklődés övezi. Bár néhány szerző rávilágít a közös vonásokra, ez meglehetősen ritka. Bergmann (2018: 101) mutatja ki, hogy a politika bináris küzdelekként való értelmezése „az emberek” és egy ön maga céljait követő elit között mindkét jelenség sajátja. Wodak (2015: 4) arra világít rá, hogy a jobboldali populizmus egy fontos eszköze az összeesküvés-elmélet, Müller (2016: 32) szintén kiemeli, hogy a populizmus logikája adja a konspirációk gyökerét.

Jelen tanulmány a populizmus és az összeesküvés-elméletek retorikáját vizsgálja Orbán Viktor magyar miniszterelnök 2015 és 2020 közötti nyilvános beszédeinek szövegelemzése alapján. Arra világít rá, hogy két – hasonló belső logikával bíró – diszkurzív jelenség hogyan jelenik meg az elemzett tizenhat szövegben, és milyen közös vonásaik fedezhetők fel.

2. POPULIZMUS ÉS ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLETEK

Amióta a 19. század végén megjelent az Egyesült Államokban a farmereknek hangot adó ún. agrárpopulizmus (Kazin, 2017), ezzel nagyjából egy időben pedig a parasztokat megszólító narodnyik mozgalom Oroszországban (Müller, 2016), a populizmus számos formát öntött az Atlanti-óceánon túl és Európában is. A fogalom meghatározása természetesen változó, és jelentése sem feltétlenül egyértelmű, annak ellenére sem, hogy egy közös minimumban mégis kiegyezik a kortárs szerzők többsége. Itt most fogalmi vitákra nem térünk ki (erre vonatkozóan lásd Pintilescu & Kustán Magyar, 2020), ezért hadd utaljunk csupán Mudde (2019) által szolgáltatott meghatározására, amely szerint a populizmus „szűken fókuszált ideológia”, amely a társadalmat „a tiszta népre” és „a korrump elitre” osztja, a politikát pedig elsősorban *a népakarat kifejezőjének* tekinti (2019: 28).

Populizmus és neoliberalizmus viszonyára több szerző is felhívja a figyelmet, többek között Mudde és Kaltwasser (2017: 117), akik szerint a magánvállalatok és a piaci logika a kormányok hatáskörét csökkenti. Mouffe (2018: 13) a „populista pillanatról” ír, amely a „neoliberális hegemoniára” adott válasz, miután a politika szerepköre jelentősen csorbult. Erre rezonál Taggart (2000: 2) megfigyelése is, hogy a populizmus gyakran jelenít meg egy „idealizált hátszínét”, amely a nép bölcsességére épül – szükség van ugyanis egy olyan lokalitásra, tehetjük hozzá, amely a globalitással szemben a biztonság érzetét nyújthatja.

Mindez azért fontos, mert a jelen tanulmány számára a populizmus nem politikai ideológiaként vagy stratégiaként jelenik meg, hanem – ahogyan Antal (2017) fogalmaz – *diszkurzív stílusként, amely társadalmi változások magyarázatára vállalkozik*, és ezen keresztül igyekszik meggyőző lenni.

Ebből indulunk ki az összeesküvés-elméletek körülhatárolásakor is. A szakirodalom egy része vitát nyit arról, hogy egy adott teória tartalma igaz vagy hamis. Például Pipes (1997) az összeesküvés-elméletet „nemlétező összeesküvésektől való félelemként” definiálja, szembeállítva azt „valódi összeesküvésekkel”, Lakatos (2000) pedig összeesküvésnek nevezi az „igaz összeesküvéseket”, és összeesküvés-elméletnek a „hamisakat”. Coady (2006) azonban máshonnan közelít: számára az összeesküvés-elmélet „mindössze egy konspirációs magyarázat”, Dentith (2014) pedig úgy ír: az összeesküvés-elmélet meghatározása szerint „egy elmélet egy összeesküvésről” – más szóval, nem áll módunkban azt eldönteni, hogy egy adott elmélet valós vagy hamis.

A jelen tanulmány az utóbbi megközelítést alkalmazza: az összeesküvés-elméletek valóság-tartalmát nem firtatja, ehelyett arra kíváncsi, hogy milyen, más magyarázatokkal versengő sajátos válaszokat ad felmerülő kérdésekre társadalmi változásokról.

Dentith (2014: 23) összegzi, hogy milyen alapelemekből épül fel egy összeesküvés-elmélet. Ennek megfelelően szükség van szereplőkre, akik egy saját tervet építettek fel, illetve azokra a lépésekre, amelyekkel a társadalom figyelmét elterelik, és egy kitűzött végcélra. Bár összeesküdni több szereplő tud, a Lakatos (2000) által említett *Magányos Gonosz* is jó eséllyel pályázik népszerűsége. A magyar szociológus maga is említi Soros Györgyöt, aki az elmúlt években végül kiemelt szereplője lett összeesküvés-elméleteknek, de azt fontos hozzátenni, hogy magányos főhősök saját hálózat nélkül nem sokat érnek – ahogyan ez kiderül a továbbiakban.

Populizmus és összeesküvés-elmélet közös metszetéről már a Bevezetőben is esett szó. Fontos ugyanakkor, hogy nemcsak a hatalom és „a nép” vagy „az emberek” hierarchikus viszonya számít közös pontnak. Amennyiben a társadalmi változásokra adott válaszként tekintünk populista és konspiratív magyarázatokra, kiemelkedő érveként jelenik meg – ahogyan ezt látni fogjuk – a nemzeti autenticizmus. Ez az esszencialista értelmezés adja a korábban említett „hátországot”, azt az otthonosságérzést, amely a globalizációval és neoliberalizációval szemben védelmet ígér, kapaszkodókat ad egy örökösen változó világban, ahol a hatalmi viszonyok meglehetősen összekuszálódtak, az állam pedig már csak éjjeliőrszerepet kap – vagy ahogy Monbiot (2019: 38-39) írja, irrelevánssá teszi a politikát, „a vita a távoli elit fecsegésévé lett lefokozva”.

3. A FELHASZNÁLT ELMÉLETI KERET

Zulianello és Larsen (2021) kutatása azt vizsgálta, hogy 1979 és 2019 között milyen sikereket értek el az európai populista pártok az EP-választásokon: míg 1979-ben csupán a dán Progresz-szív Párt volt jelen, egy évtizeddel később már 11 párt képviselte jelent meg Brüsszelben. 2004 és 2009 között 15-re nőtt ez a szám, és a szavazati arányuk is jelentősen nőtt, 2019-re 22 tagállam küldött populista pártokat az Európai Parlamentbe. Ahogyan említettük, a populista és a konspiratív érvelések is értelmezhetőek egyfajta magyarázatként a különböző társadalmi változásokra. Az Európai Unióhoz és NATO-hoz való csatlakozás, a nemzetállamok fölötti, nem kormányzati szervek fontos globális szerepe, a különböző viták a család fogalmát illetően, a 2015-ös európai „migrációs válság” magyarázatokat igényelnek, a versengő narratívák között pedig mérhetően sikeresek voltak a jobboldali populista magyarázatok – ahogyan azt a fenti kutatás eredményei is alátámasztják.

A politikai hatalom természetesen nem csupán a retorikai ügyességén és a narratívák meggyőzőképességén múlik, a jelen tanulmány azonban ezzel foglalkozik. Ahogyan azt Alasuutari és Qadir (2019: 2) írja Foucault nyomán, „a kormányzás episztemikus eszközök mentén működik”. Az általuk és a Tamperei Kulturális és Politikai Szociológia Kutatócsoport (Tampere Research Group for Cultural and Political Sociology) által alkalmazott *episztemikus kormányzás* (epistemic governance) adja a tanulmány elméleti keretét: azt a megközelítést, amely a meghatározások és magyarázatok versengésére fókuszál, arra, ahogyan a különböző szereplők a másik fél meggyőzésére törekednek. Részletesen lásd még Alasuutari és Qadir (2016), Vähä-Savo (2020).

4. ALKALMAZOTT MÓDSZERTAN, EMPIRIKUS KERETEK

Az *episztemikus kormányzás* nemcsak elméleti keretként működik, hanem módszertani eszköztárként is. Ahogy Alasuutari és Qadir (2019: 149) rámutat, a diskurzuselemzés újabb rétegeit biztosítja ez a módszer: egyrészt azzal, hogy a *környezet ontológiáját* tárja fel, azokat a közös hiteket, amelyek egy társadalomban élnek egy adott helyzetről (2019: 24), másrészt azzal, hogy a *szereplőket és identifikációkat* vizsgálja, ahogyan az emberek önmagukat és más szereplőket értelmezik (2019: 27), harmadrészt azzal, hogy a *normákra és eszményekre* kíváncsi, amelyek érvként szolgálnak különböző politikai döntésekhez (2019: 28). A beszédek elemzéséhez további támpontokat nyújt Wodak (2015), aki elsősorban a félelem konstruálására fókuszál, valamint a bűnbakok kinevezésére, rámutatva arra is, hogy egy nemzet történelmi toposzait hogyan ágyazzák be a kortárs populista politikai szereplők. Ez utóbbit kifejtve Wodak rámutat, hogy az időről időre újjáépített identitások befogadó és kirekesztő logikát követnek, más szóval fogalmazva, pontosan meghatározzák, hogy ki van „bent” és ki van „kint” (ahogyan valami hasonlóra kíváncsi az *episztemikus kormányzás* eszköztára is) (uo.).

A tanulmány adatbázisát tizenhat nyilvános beszéd alkotja, amelyeket Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke 2015 és 2020 között mondott el. A tanulmány eredetileg az angol nyelvű fordításokat elemezte, amelyek a kormany.hu, abouthungary.hu és miniszterelnok.hu honlapokon érhetők el (természetesen az eredeti, magyar változatokkal együtt). A 2020-as évet leszámítva minden évből három beszéd lett kiválasztva: az évértékelő, a március 15-i ünnepi beszéd és a Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáboron elhangzott. 2015-re azért esett a választás, mert az európai „migrációs válság” ebben az évben kezdődött, 2020 pedig már nem sok nyilvános beszédre adott alkalmat a Covid-19-pandémia miatt. Az események különböző jellege is fontos szempont volt: az évértékelő hagyományosan egy áttekintés, amely a belpolitikai eseményeket és eredményeket hivatott összegezni, míg a március 15-i ünnepek történelmi dimenziót adnak a politikai beszédeknek. A tusványosi találkozó több szempontból is fontos és tanulságos: nemcsak azért, mert több évtizedes hagyományra tekint vissza, hanem azért is, mert Magyarország határain kívül, Erdélyben zajlik, az utóbbi években pedig nagy figyelem övezte az ott elhangzottakat, igazi politikaifórum-szerepe van.

A tanulmány elemzése természetesen meglehetősen korlátozott: a beszédek nem tükrözik a magyarországi politikai diskurzust, csak annak egy szűk szeletét, és a kormányzásnak is csupán a diszkurzív dimenziójára fókuszálnak. Nem tér ki tehát sem az elmúlt évtized médiahálózatá-

nak kiépítésére vagy olyan mérföldkövekre, mint a *Népszabadság* napilap megszűnése, az *Index* vagy az *Origo* hírportálok tulajdonos- és hangnembváltása, a *Klubrádió* frekvenciájától való megfosztása, és az egyéb intézményi, alkotmányos vagy más jogi változásokra sem. Írásunk fókuszában a legfontosabbnak vélt miniszterelnöki beszédek állnak, amelyek természetesen nem adnak teljes képet sem a kormánypártokról, sem a magyar politikai diskurzusról.

5. MAGYARORSZÁG, EURÓPA VÉGVÁRA

Az elemzés több, jól elkülönített részből áll. Az első részében a populista retorika különböző szintjeit és toposzait tárja fel, a második részében a konspiratív retorikát, a harmadikban pedig a nemzeti autenticizmust mint fő – és az előző két retorikának közös elemeként értelmezett – érvelést. A populista retorika ontológiai dimenziójában a háború mint fő toposz emelkedik ki, a szereplőket és identifikációkat rögzítő dimenziót lokális, kontinentális és globális szinten elemzem, a szereplőkhöz csatolt értékek a jó-rossz antagonizmusára mutatnak rá. A konspiratív retorika elemzése egyrészt a szereplők „leleplezésére”, másrészt az eltitkolt tervre mutat rá, míg az autenticizmus mint érvelés az egyedülálló, a nemzetet más nemzetektől elválasztó magyar sajátosságokra, illetve történelmi beágyazottságokra vet fényt.

5.1. A populista történet: „háború zajlik”

A populista retorika első elemzési dimenziója ontológiai: arra fókuszál, hogyan írják le a szövegek Magyarország, az Európai Unió vagy más entitások helyzetét, valamint hogy a beszélő, milyen konfliktusokat, törésvonalakat vázol fel. A második dimenzió a szereplőket és identifikációkat tárja fel: kik vagyunk „mi” és kik „ők”, hogyan tagolódik a társadalom, milyen viszonya van a politikai elittel, horizontális vagy vertikális ez a viszony? A harmadik dimenzió a normákat és eszményeket mutatja ki: milyen életvitel, alapvető szabályok szükségszerűek, hogyan kell élni, és mi van az érme túlsó oldalán: azaz, mit jelent a „jó” és mit a „gonosz”?

A populista történet ontológiai dimenziójának magyarországi szintjén a kormányzás deklarált illiberalizmusa és keresztény gyökerei gyakran megjelennek a beszédekben. A miniszterelnök értelmezése szerint ez utóbbi egyrészt a jó és rossz közötti distinkciót jelenti, másrészt az egyenlőséget, harmadrészt azt az elvet, hogy csak azt cselekedjük másokkal, amit szeretnénk, hogy mások is tegyenek velünk. A történelmi beágyazottság szintén hangsúlyosan megjelenik: a 2010-es „fülkeforradalom”, a Fidesz–KDNP megválasztása az 1848-as szabadságharc és az 1956-os forradalom méltó folytatása, hiszen mindhárom mérföldkö föüggetlenségi harcot jelentett idegen hatalmakkal: 1848 a Habsburg-dinasztiával, 1956 a Szovjetunióval, 2010 pedig Brüsszellel. Az Európai Unió tehát nem partneri, horizontális viszonyt jelent, hanem egy vertikálisat, amelyben Brüsszel egy idegen hatalom Magyarországgal szemben. Ahogyan az a Nemzeti együttműködés nyilatkozatában áll, „a magyar nemzet önrendelkezésért vívott küzdelme 1956-ban egy dicsőséges, de végül vérbe fojtott forradalommal kezdődött. A küzdelem a rendszerváltás politikai paktumaival folytatódott, és végül szabadság helyett kiszolgáltatottságba, önállóság helyett eladósodásba, felemelkedés helyett szegénységbe, remény, bizakodás és testvériség helyett mély lelki, politikai és gazdasági válságba torkollott. A „magyar nemzet 2010

tavasán újra összegyűjtötte életerejét, és a szavazófülkékben sikeres forradalmat vitt véghez” (Kormány.hu, 2010).

Az ontológiai dimenzió európai szintjét már érintettük fennebb, hiszen Magyarország geopolitikai viszonyrendszerbe való helyezésének legfontosabb kérdése, hogy milyen viszonyt ápol az Európai Unióval. A beszédek azonban részletesen kibontják az európai helyzetet: eszerint a kereszténység elvetésével egy téves ideológia tört utat magának, amely a migrációt támogatja. A migráció azonban veszélyes, a multikulturalizmus és kifejezetten a muszlim sokaság pedig nem megoldást jelent, hanem magát a problémát.

Az európai vezetők közül kevesen beszélnek erről, a többség ideológiai okokból hallgatja el Európa „elfoglalását”. Az ideológiai ok a politikai korrektség, amely felváltotta a vitatkozó demokráciát, és arra törekszik, hogy a tömeges bevándorlásról vagy a nemzeti identitások megszüntetéséről való szabad gondolkodást gátolja.

5.2. A populista újrendezés: barátok és ellenségek

A második dimenzió, amelyet elemzünk, a szereplőket és identifikációkat rögzíti. Ezúttal nemcsak a lokális és európai, hanem a globális szint is erőteljesen megjelenik, ahogy az az alábbi táblázatban látható:

1. táblázat. *Szereplők és identifikációk*

Table 1. *Actors and identifications*

	Elit	Az emberek / a nemzet
Lokális	Az ellenzék	A magyar nemzet
		A magyar kormány
Európai	Brüsszel	Európai nemzetek
		Visegrádi négyek / Közép-Kelet-Európa
Globális	Hálózat	Nemzetek

Forrás: saját kutatás, szerkesztés (minden táblázat)

A populizmus mint felfogás nem fogadja el azt az álláspontot, hogy a liberális demokráciák kellőképpen kiegyensúlyoznák az erőviszonyokat „az elit” és „a nép” között. A jobboldali populizmus kifejezetten nemzetként jeleníti meg „a népet”, az államok fölötti és nem kormányzati szervezetekkel szemben pedig gyakran gyanakvó. Továbbá a hatalom és nép viszonyának vertikális értelmezése minden szinten megjelenik. Lokálisan azonban némileg másképp fest, mint az európai vagy globális szinten: a lokális „elit”, a politikai ellenzék ugyan megjelenik, a szavazóbázis azonban nem. Az ellenzéki szereplők mint „szocialisták”, „liberálisok” vagy „baloldal” jelennek meg, nem legitim kihívókként. Az oppozíció történelmi mélységét 1919 adja meg, a Tanácsköztársaság néhány hónapja: eszerint a mai magyarországi ellenzék az akkori kommunisták utódja, és „ha néha hangoskodik is, de gazdaállat híján meg vannak számolva a napjai” (4. beszéd, ld. *Melléklet*). Ennek értelmében a politikai opponensek külföldről finanszírozott szereplők, akik ráadásul nemcsak, hogy üdvözlik az illegális bevándorlást, de ellenszenvetnek a magyarokkal.

Az ellenzék legitimációjának hiányát – és a miniszterelnök hatalmának legitimációját – egy újabb megfigyelésünk erősíti meg: A szövegmezőben az ellenzék támogatói, az a szavazótábor, amely jogilag a magyar nemzet része, „a nép” egy szelete, teljesen hiányzik a beszédekből. Orbán Viktor itt elemzett 16 beszédében nincs nyoma annak, hogy a politikai pluralizmus megjelenne a magyar társadalomban: ez ugyanis szembemenne azzal a logikával, miszerint a populista vezető egy teljesen homogén népet képvisel, amelynek tagjai egyként sorakoznak fel mögötte.

A magyar ellenzékkel szemben nemcsak a magyar nemzet sorakozik fel, hanem – immár egy közös entitásként „a néppel” a magyar kormány is. A 2015. március 15-i ünnepségen például így fogalmaz a miniszterelnök:

„Együtt tanultuk meg újra, hogyha nem fogunk össze, ha nincs erős nemzeti törvényhozásunk és kormányzatunk, ha nem ébredünk egyenként és közösen is nemzeti öntudatra, ha nem vesszük elő az önbecsülésünket, ha nem állunk a sarkunkra, és nem vesszük kézbe mi magunk a dolgokat, akkor a kemény munka, az áldozatvállalás és a helytállás hiábavaló lesz”.

Ennek értelmében az összefogás a magyar nemzet és a kormányzat között történt meg, azaz „a nép” és „az elit” összeolvadása vertikálisból horizontálissá alakítja át a viszonyt: immár a kormányzóerő nem diktál, uralkodik, nem elidegenedett hatalomként jelenik meg, hanem a nép szerves részeként, majdhogynem alulról szerveződve, a „nemzeti öntudatra” ébredés eredményeként.

A szöveg európai dimenziójában már megjelenik a politikai mező ellenfélként értelmezett része mint egy homogén csoport:

„Nyugat-Európában hol a kereszténydemokraták, tehát a jobboldaliak, hol a baloldaliak győztek az elmúlt ötven-hatvan évben, de valójában mindig ugyanabból a körből, ugyanabból az elitből, ugyanabból a gondolkodói világból, ugyanazokból az iskolákból, ugyanazokból az ifjú politikusi nemzedéket felnevelő intézményekből jöttek Európa vezetői jobb- és baloldalon ötven-hatvan éven keresztül”. (6. beszéd)

Látható, hogy a fenti példában is a populista retorikai értelmezés nemcsak az elit homogenitására tér ki, hanem értelmezésében a pluralizmus az európai politikából is többnyire hiányzik. Ebben az értelmezésben a politikai mezővel szembenálló tömegek, vagyis „Európa népei” is fontos szerepet kapnak, amikor a szereplőket és identifikációkat rendezi újra a beszélő: ezek a tömegek is (éppen) ébredeznek, azaz megértik, hogy átverték őket, itt az ideje a cselekvésnek. De az átverték is homogéneknek konstruáltak a szövegmezőben. Az egyik fő állítás tehát, hogy az elit és a nép „külön világokban” élnek, azaz az előbbi elidegenedett az utóbbtól, már nem látja, hogy milyen „igazi Európa”: nem Brüsszel, hanem „mi”, tehát az európai nemzetek, akiket a magyar elitekkel egy oldalra pozicionál a beszédmező.

Tehát ahogy az a lokális szinten is megjelent a kormányzat és magyarság egy halmazba rendezésével, úgy az európai szintén is megtörténik ez. A Visegrádi Együttműködés országai több

alkalommal is szövetségesként jelennek meg, de „az ortodox világ”, mint Szerbia, Románia és Bulgária, vagy a szintén megvilágosodó Horvátország és Ausztria, Olaszország, Bajorország is említésre kerül, Lengyelország pedig a kurrens kormányzó pártja, a Prawo i Sprawiedliwość (Jog és Igazságosság) miatt különösen fontos partnerként prezentált. A szövegelemzett beszédek értelmében közép-európai politikai és gazdasági erőt mutathat fel, egy ellenpólust képez Nyugat-Európával szemben, értelemszerűen egy olyan „nemzeti együttműködési” konstrukcióban, amely lokális szinten történik (az adott nemzet és kormányzat összefonódásával). Mindez nemcsak azt jelzi, hogy a partnerkeresés létezik, hanem az is, hogy bár egy populista kormányzat a lokális mezőben sokkal inkább a kizárás technikájára épít, de tágabb kontextusban már szükség van arra, hogy nemzetközi együttműködéseket építsen – hiszen ezek nem veszélyeztetik a lokális hatalmát, ellenkezőleg, további legitimitációt adhatnak a mondanivalónak.

Aztán, a szemlézett szövegmezőben a globális politikai szint, ha hiányosan is, de mégis megjelenik. Már az európai politikai mező a globális média- és tőkehálózat egy bábjaként tárul elénk, több alkalommal is megjelennek spekulánsok, gazdasági birodalmak, amelyeket tulajdonképpen a „brüsszeli bürokraták” helyett állnak, azokat szimbolizálják – a saját népük ellen fordulva. A globális hálózatnak fontos szereplője a magyar származású zsidó, Soros György, aki – mint azt később részletezzük – az európai életformák szétverésén dolgozik. Különösen fontos, hogy a beszédekben, bár nem diakronikus elemzést végzünk, az ENSZ mint a globális ellenséges hálózat része később jelenik meg, azaz a maroknyi nemzeti erővel szembeni hullám a brüsszeli bürokratától egészen az Egyesült Nemzetek Szervezetéig duzzad idővel.

A szövegek tartalma szerinti jelentésben a globális hálózattal szemben éppúgy létezik ellenállás, mint a lokális és európai szintű „fiókokkal” szemben. Nemcsak a magyarországi ellenzékkel szemben lép fel együtt „a nemzet” és kormányzata, és nemcsak a „brüsszeli bürokratákat” ellensúlyozzák nemzeti kormányok és európai nemzetek, hanem a világ különböző társadalmi is. Kik ők? A szövegmező egyik részlete így írja le:

„akiket nem szoktak megkérdezni, akiknek nem lehet hallani a hangját, akik nem járatosak a médiavilág köreiben, akiket a globális gazdaság fogaskerekei félredobtak, a gyengének látszó kiszolgáltatottak, a gazdasági és kulturális kényszerzubbonyba bújtatottak, akiket a politikai korrektség nevében szájjár alá vettek, akiknek azt ígérték, hogy a globális világgazdaság és világkormányzás hasznaiból nekik is jut.” (8. beszéd)

Majd hozzáteszi, hogy ezek a népek lázadtak most fel (utalva 2017-ben többek között Donald Trump győzelmére). A későbbiekben rátérünk arra is, hogy a különböző szereplők milyen értékrenddel bírnak.

5.3. A populista értéktérkép: jók és rosszak

A továbbiakban a fentebb vázolt szereplőkhöz csatolt értékeket elemezzük (ld. 2. Táblázat). Ahogyan eddig is, a különböző geopolitikai szinteket és a barát-ellenség dichotómiát követve azt tárjuk fel, hogy milyen tulajdonságok, ideológiai álláspontok, értékek társulnak hozzájuk.

A populista kormányzat és „a nép” vagy „a nemzet” a nemzeti szuverenisták táborát képezi: a szövegekből kirajzolódó öndefiníció szerint ők azok (tulajdonképpen a „Mi”), akik nemzeti

identitásukat fontosnak tartják, és tisztában vannak azzal, hogy erre a központi értékre kockázatok leselkednek, amennyiben a társadalom kulturális-etnikai összetétele jelentősen átalakul. Bár ezt a szöveg szerint a *másik tábor* unalmasnak és nosztalgikusnak tartja, mégis különösen fontos a beszélő szerint – különösen a bevándorlás tekintetében. Ebben az önközpontú világképben a szuverenisták táborával a „világpolgárok”, „a globális elit” vagy „globális erők” állnak szemben, akik egy nyílt, felhívított társadalmat akarnak, egy olyan világot, ahol nincsenek sem országhatárok, sem nemzetek, a család intézménye pedig új formákat ölt. Ebben az új világban a munka elértéktelenedik, a dolgozók pedig olcsó munkaerőt jelentenek. Az ellentábor azonban nem demokratikus: internacionalizmusa miatt ideológiai talaja a kommunizmus, célja pedig egy világkormány, amelynek megvalósításához azonban előbb el kell törölni a föld színéről a nemzeteket. Az európai szinten ez az „Európai Egyesült Államokat” jelentené, egy olyan politikai mezőt, amelyben az egyik oldalon a patrióták állnak, a másik oldalon a föderalista európai elit. Ezzel – az egyébként természetesen elkerülendő – képpel szemben konstruálódik meg a szövegmezőben az önidentitás is.

Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a beszédekben korántsem egy „klasszikus” vagy modern rasszista retorika épül fel a bevándorlókkal szemben – akik persze homogén csoportként és mindannyian muszlimként jelennek meg, és az ellenpontként prezentált új világ szimbólumaiként funkcionálnak. Bár a felsorolt vádak, miszerint „a bevándorlók” a tulajdonképpeni homofóbobok, nőgyűlölők és „zsinagógákat gyújtogató” antiszemiták, mégis az arctalan „keleti” bevándorló tömegek maguk is egyfajta áldozatként, majd hogynem „biológiai fegyverként” jelennek meg – azaz egy nagyobb és Magyarországhoz képest külső aktorok által kivitelezett terv passzív elemeiként, annak tudatlan eszközeiként. A szövegek áldozatként jelölik meg őket, akiket saját országaik állapota, az európai migrációs politika és az embercsempészek csapdába ejtettek. Az igazi ellenség így nem a bevándorló maga, hanem a lokális, az európai és globális elit, a civil aktivisták, a mainstream média, aki a mestertervet kidolgozták és gyakorlatba ültették.

Ezt az elsősorban európai szintű hálózatot a beszélő meglehetősen gazdagon festi le. Ők azok, akik egy tabufalat építettek fel, és ez egy olyan ideológiai rövidlátást eredményezett, amely miatt nem lehet a különböző fontos kérdéseket megvitatni: elsősorban a migrációt. Az „emberi jogi fundamentalizmus” az elit sajátja, a politikai korrektség, a sajátos nyelvezet, az „euroblabla” gátat szab a demokráciát jelentő szabad beszédnek és gondolkodásnak. Ezzel szemben a magyarok (az európai politikában is) szabadok az ilyesfajta valóságot eltakaró ideológiai megkötöttségektől. Ugyanakkor kiállnak saját értékeik megvédéséért, hiszen „a magyar ember természeténél fogva politikailag inkorrekt, vagyis még nem veszítette el a józan eszét” (2. beszéd), tisztán beszél és nem enged az elveiből.

Itt gyakorlatilag a „Másik” morális leírása történik. A politikai Másik megjelölésére, bár homogén globális hálózatot ír le a beszélő, a szöveg több beszédes címkét is alkalmaz. Az egyik ilyen a már említett „kommunista”, de a „liberális” egyre gyakrabban felbukkan a beszédekben – hiszen az illiberalizmus ezzel szemben épül fel Magyarországon, annak ellenpontja. A liberális és a kommunista azonban nem áll messze egymástól, és történelmileg ugyanaz a gyökere: „érdekes összefüggés, hogy Magyarországot a volt kommunistákból álló kormány vitte csödbe liberális politikájával. Ez a példa megerősíti azt a feltételezést, hogy olyan, hogy liberális, nincs is. A liberális nem más, mint diplomás kommunista.” (16. beszéd) Hogyan néznek ki ma a „liberálisok”? Mindenekelőtt nem keresztények, azaz elvesztették saját vallásos és morális gyökereit-

ket, ezért aztán már nem a szabadság védelmezőiként jelennek meg, hanem éppen ellenkezőleg, a szexuális, vallásos és nemzeti identitások megkérdőjelezőiként.

A magyarok ezzel a globális veszéllyel szemben ragaszkodnak keresztény gyökereikhez és józan eszükhöz. Azért utasítják vissza a liberalizmust és a multikulturális társadalmat, mert ezzel saját identitásukat veszélyeztetnék. Az egyetlen „természetes alap” a kereszténység számukra, amellyel a globális trendeket, az európai bevándorlást megállíthatják. Éppen ezért a velük egygyé váló kormányzat nemcsak illiberális, hanem hangsúlyosan keresztény is, amely számára az emberi méltóság, a család és a nemzet központi fontosságú értékek. Ezek hangsúlyos kiemelése képezi a szövegek célját.

2. táblázat. Szereplőkhöz csatolt értékek

Table 2. Values attached to actors

Az elit	Az emberek/nemzetek
<ul style="list-style-type: none"> • Arrogáns, fellengzős • Politikailag korrekt, liberális, föderalista • Ideológiailag rövidlátó • Nem keresztény • Gyökértelen, a nyílt társadalom híve, nem akar határokat, internacionalista 	<ul style="list-style-type: none"> • Békés, együttműködést akar, de makacs • Szuverenista • Politikailag nem korrekt, illiberális • A megérzéseire hagyatkozik, az értékeire, a józan észre • Keresztény, mélyen beágyazott nemzeti kultúrával

5.4. A konspiratív retorika: kinek az érdeke?

Bár a szereplőket és intencióikat elemezve már körvonalazódott a konspirációs logika, a továbbiakban erre fókuszál az elemzés. Az eddigi felépítéstől eltérve ezúttal két fontos kérdést vizsgálunk meg: először, hogy kik az összeesküvők, másodsor, hogy milyen tervet leplez le a beszélő.

Az összeesküvés-elméletek egyik jellemzője, hogy a különböző társadalmi folyamatoknak arcot adnak: strukturális, földrajzi, politikai, gazdasági vagy egyéb magyarázatok helyett szereplőkkel magyarázzák a változásokat – kevésbé megengedő módon, de hasonló szempontokra mutat rá Popper (1966, 296), amikor azt írja, az összeesküvés-elméletek azért nem társadalomtudományok, mert társadalmi folyamatokat személyek és csoportok „leplezésén” keresztül magyaráznak. A migráció például nem csupán vagy elsősorban háborúk, éhínség vagy jobb életre való vágy eredménye, nem a világrendszer egyenlőtlenségeivel magyarázandó, hanem egy amerikai zsidó milliárdos gonoszságával, és az Európai Unió hozzá való lojalitásával. A korábban körülírt szereplők ebben a megvilágításban, és némileg ellentmondva a beszélő más állításainak, nem csupán ideológiailag rövidlátók és gyökértelenek, nem csupán belső készítésük egy határok nélküli, multikulturális társadalom, hanem mindez egy összeesküvés eredménye.

A legfontosabb szereplő már a 2010-es „fülkeforradalom” utáni évektől Soros György, a 2015-ös „migrációs válság” óta pedig még fontosabb szerepet kapott. Ő az a bábjátékos, aki a „nemzetközi hálózat” vagy más néven a „Soros Birodalom”, a „nemzetközi nehéztüzérség” mögötti egyszemélyes gonosz, aki ráadásul nyíltan elmondta, hogy mik a céljai Európával (erről később). Soros György legfőbb szövetségese pedig Brüsszel: az Európai Unió alárendeltje neki,

ezért támogatja a bevándorlást, ezért tartja fontosnak feloldani a nemzeti identitásokat, az etnikailag homogén nemzetállamokat. Az ENSZ szintén része az összeesküvésnek.

Walker (2013) öt szereplőtípust ír le: a fenti, lenti, benti és külső ellenséget, valamint a jóakaró összeesküvőt. Ezek közül három ellenségtípus megjelenik az elemzett beszédekben is: az első a fölöttünk álló ellenség, esetünkben Soros György, és az alárendelt intézményrendszer az Európai Unióval és ENSZ-szel együtt. Ellenség azonban a társadalmon belül is található: ez a második típus a lokális ellenzék, illetve a civil szervezetek jelennek meg még idetartozókként, amelyek „gazdaállat”, azaz külföldi finanszírozás nélkül nem élnek meg. A harmadik ellenségtípus az alattunk levő: ez klasszikusan az amerikai rabszolgázadásokra alkalmazott típus, de a romaellenes kampányokban is felbukkan, a beszédekben pedig tulajdonképpen a bevándorlót jelöli (akik, mint említettük, alapvetően áldozatként jelennek meg, de tulajdonképpen az összeesküvés részei).

5.5. A terv: a múltat végképp eltörölni

Az, hogy összeesküvésről van szó, és hogy milyenről, már egy 2016-os beszédből tisztán kiderül:

„Tilos kimondani, hogy ez nem véletlen és nem szándékolatlan következmények láncolata, hanem kitervelt és irányított akció, ránk irányított embertömeg. Tilos kimondani, hogy Brüsszelben ma azon mesterkednek, hogy minél gyorsabban ideszállítsák és betelepítsék közénk az idegeneket. Tilos kimondani, hogy a betelepítés célja, hogy átrajzolják Európa vallási és kulturális mintázatát, átépítsék etnikai talapzatát, felszámolva ezzel az internacionálé utolsó akadályát jelentő nemzetállamokat.” (4. beszéd)

Ennek értelmében a végső cél a hatalom, az ehhez vezető út a nemzetállamok és nemzeti identitások, a kereszténység eltörlése, az eszköz pedig a migráció.

A migráció számos alkalommal megjelenik a beszédekben, emiatt aztán különböző hangsúlyokkal: időnként csupán jó alkalmat szolgáltatva a brüsszeli elitnek arra, hogy kiterjeszthesse hatalmát, de gyakrabban úgy mint egy alaposan kitervelt folyamat. A Soros-tervként is említett folyamat nemcsak a vallási és etnikai állapotokat hivatott felbolygatni, hanem a lakosságcserével a „migránskontinens” könnyebben uralhatóvá is válik. Némileg ellentmondásos a vázolt terv: a bevándorlókkal szembeni előítéletek szerint – ha a beszédekben nem is igazán jelenik meg, de a magyarországi médiában, óriásplakátokon (Kiss, 2017) vagy a nemzeti konzultációkon keresztül (Bocskor, 2018) annál inkább – éppen a vallásukhoz való ragaszkodás, illetve a terrorizmus teszi veszélyessé a (muszlim) bevándorlókat, azaz a könnyen uralható tömeg más kontextusban éppen ellenkezőleg, kormányozhatatlannak mutatkozik. A beszédekből kirajzolódó összeesküvés-elmélet azonban a „Homo sorosensus” embertípust írja le, aki gyökértelen és védetelen a brüsszeli vagy globális hatalommal szemben. Azonban, ha Európa népessége kicserélődik, mégpedig erős hitű muszlimokra, akkor nehéz elképzelni, hogy „Homo sorosensus” válik belőlük – az európai nemzetek válhatnak ilyené, azonban ez nem sokat nyom a latban, ha már amúgy sem ők képezik a többséget.

5.6. Autenticizmus: mi a magyar, ki a magyar?

A nemzeti autenticizmusról már esett szó: azokat az értékeket jelenti, amelyek történelmileg meghatározók a nemzet számára. A szerepe az esszencializálás, a kívánatos politikai ideológia normalizálása és semlegesítése. Amennyiben a populista és konspirációs logikát magyarázatként értelmezzük társadalmi változásokra, egy közös elemük éppen a nemzet életvitelének, szokásainak, reflexeinek, történelmi gyökereinek autentikussága, amelyet az elit veszélyeztetet.

A beszédekben ez az érvelés gyakran megjelenik. Az egyik kontextus a történelmi: „a '48-as mérce és iránytű megmondja ma is, ki mennyit ér a haza mérlegén, ki a hű, a hazafi, az odaadó, ki a bátor” (7. beszéd), azaz ki áll ellen a külföldi, idegen hatásnak a nemzeti szuverenitás nevében. A Kárpát-medencében élő magyarok mindig is „kultúrák, birodalmak, civilizációk ütközőzónájában” éltek, és úgy maradtak meg, hogy a megmaradásukat sokan veszélyeztették. A tatárok, ottománok, Habsburgok, szovjetek ellen kiálló magyarok megvédték szuverenitásukat, ma pedig Brüsszellel szemben is így tesznek. A tét itt nemcsak a magyarság autenticizmusa, de Európáé is: a magyarság mint végvár jelenik meg, amely ezeréves európai, keresztény nemzetként köteles Európa védelmére – annak az Európának a védelmére, amely mára értékvesztett, és saját ideológiai vakságát, elitjeinek összeesküvését kénytelen elszenvedni. A nemzet megmaradása, a magyar életvitel sajátossága a múltban gyökerezik, de a jövő miatt fontos: olyan spirituális és morális örökséget kell hagyni rájuk, amely a megmaradásukat szolgálja. A nemzettel összefonódó kormány nem saját ideológiai építmény mentén dolgozik, hanem mintegy szállítóeszköze az autentikus magyar módnak:

„felépítettük a saját magyar politikai és gazdasági rendszerünket, a mi testünkre szabott, a mi ízlésünk szerint való, a mi hagyományainkból, a mi ösztönvilágunkból és a mi észjárásunkból kikovácsolt magyar modellt, a nemzeti együttműködés rendszerét.” (8. beszéd)

A külpolitikai feszültségek is ezzel magyarázandók: a magyarokat éppen az teszi értékessé, amiben különböznek másoktól, ez a determinista megközelítés pedig a felelősséget is áthelyezi máshová: a populista vezető csupán népét követi, éppen ezért az őt ért kritika a nemzetét ért – így illegitim – kritikává válik.

3. táblázat. Összefoglalás

Table 3. Summary

Populista történet			
<ul style="list-style-type: none"> Ahogy a történelemben sokszor (1848, 1956), a magyar nép 2010-ben forradalmat robbantott ki („fülkeforradalom”). Ez lázadás a „a baloldal”, „a liberálisok” (lokális elit), a tagállamokkal vertikális viszonyt kiépítő „Brüsszel” (európai elit) és a Soros-hálózat (globális elit) ellen. A magyar nemzet a jobboldali kormánnyal már nem vertikális, hanem horizontális viszonyban áll. 			
Populista újrendezés		Populista értéktérkép	
Az „elit” különböző szintjei	Az „elit” kapcsolódó tulajdonságai	Az „emberek” különböző szintjei	Az „emberek” kapcsolódó tulajdonságai
Lokális elit (az ellenzék)	<ul style="list-style-type: none"> Arrogáns, fellengzős Politikailag korrekt, liberális, föderalista Ideológiailag rövidlátó 	A magyar nemzet és kormány (Fidesz–KDNP)	<ul style="list-style-type: none"> Békés, együttműködést akar, de makacs Szuverenista Politikailag nem korrekt, illiberális
Európai elit (Brüsszel)	<ul style="list-style-type: none"> Nem keresztény Gyökértelen, a nyílt társadalom híve, nem akar határokat, internacionalista 	Európai nemzetek és visegrádi négyek / Közép-Kelet-Európa	<ul style="list-style-type: none"> A megérzéseire hagyatkozik, az értékeire, a józan észre Keresztény, mélyen beágyazott nemzeti kultúrával
Globális elit (a hálózat)		Nemzetek	
Konspiratív retorika: szereplők		Konspiratív retorika: a terv	
<ul style="list-style-type: none"> Soros Birodalom, Soros-hálózat Politikai szereplők, média, tőke, ENSZ 		<ul style="list-style-type: none"> Nemzetállamok, nemzetek, kereszténység megszüntetése Multikulturalizmus Eszköz: migráció 	
Autenticizmus			
<ul style="list-style-type: none"> A populista és konspiratív retorika közös érvelési szála Esszencializáló jellegű A történelmi hivatkozások kiemelve A kormány „ideológiátlanítása” 			

6. KONKLÚZIÓK

A tanulmány Orbán Viktor 2015 és 2020 között nyilvános beszédeit elemezte, azok populista és konspiratív retorikai elemeire összpontosítva, illetve azok közös toposzát, a nemzeti autenticizmust külön tárgyalva.

A populista és konspiratív retorika több szálon fonódik össze. Egyrészt vertikálisan tekint hatalom és társadalom viszonyára, másrészt antagonizmust feltételez a két fél között. Ugyanak-

kor, amennyiben társadalmi változások magyarázatoként tekintünk rájuk, egy esszencializáló, statikus társadalomképpel találkozunk, amelyet különböző szereplők (lokális ellenzék, szupranacionális szervezetek, civil aktivisták stb.) veszélyeztetnek. A beszédek elemzése természetesen nem nyújtott teljes képet a magyarországi jobboldali populista politikáról, hiszen nem tárgyalta a jogi hátteret, a média- és intézményrendszer átalakítását, de a politikai mező diskurzusának is csak egy szeletére fókuszált.

A tanulmány a „populista pillanatot” és a konspirációs magyarázatokat a neoliberalizmusra adott válaszként értelmezte. Ennek értelmében a társadalomtól eltávolodó döntési mechanizmusok teret adnak arra, hogy a hatalom és társadalom hierarchikus rendeződése plauzibilissé váljon, a populizmus pedig az „igazi” népképviselő szellemében megjelenjen. Ahogyan azt az elmúlt években láttuk, és ahogy azt a már említett szerzők (Zulianello & Larsen, 2021) is rámutattak, a(z elsősorban jobboldali) populizmus az elmúlt évtizedekben jelentősen megerősödött az Európai Unió tagállamaiban, ezen túl Donald Trump előző amerikai elnök megválasztása és a Brexit-népszavazás eredménye, Jair Bolsonaro brazil vagy Rodrigo Duterte filippínó elnökök sikere, Recep Tayyip Erdoğan török elnök és Narendra Modi indiai miniszterelnök jobboldali populista kormányzása is arra figyelmeztet, hogy megoldandó problémák várnak mind a különböző társadalmakra, mind az azokat kormányzó intézményrendszerekre és politikai aktorokra.

Bár Indiától Magyarországon át az Egyesült Államokig a populizmus jobboldala számos formában jelent meg, Wodak (2015) találón mutat rá, hogy a félelem politikáját építik ezek a szereplők, amelyben nemcsak a bűnbakok megnevezése, de a kirekesztés diskurzusa, a médialehetőségek ügyes kiaknázása, a „határvédelem”, az identitások kreálása, a biztonságra hivatkozás, a gender ellenségé formálása és számos más toposz többé-kevésbé közös elem.

Kelet-európai kontextusban különösen fontos, hogy az 1989 utáni rendszerváltások egyenlőtlen hatásai, a társadalom egy jelentős részének felemelkedése mellett egy jól látható részének leszakadása (Ghodsee & Orenstein, 2021) és az ezzel párhuzamos, a Nyugatról érkező „civilizációs misszió” új diskurzusa (Grosfoguel in Boatcă, 2006), amely különbséget tett „kóros” régiók és „normális” fejlődési minták között (Boatcă, 2006), kitermelte a régió sajátos problémáit. Magyarországi és romániai példák bőven adódnak már a kilencvenes évek legelejétől arra vonatkozóan, hogy jobboldali-szélsőjobboldali populista erők hogyan ellensúlyozták a diskurzust, illetve hogyan kerestek bűnbakokat, alkalmazva összeesküvés-elméleteket is. Elég csak Csurka Istvánra gondolni és pártjára, a MIÉP-re, a Jobbik Magyarországiért Mozgalom első korszakára, a pártból kiváló Mi Hazánk Mozgalomra vagy a 2010 utáni Fideszre, Romániában a Nagy-Románia Pártra vagy az Románok Egyesüléséért Szövetségre (AUR).

Az elemzés számos kérdést megoldatlanul hagyott. Külön vizsgálatot érdemelne, hogy a lokális, európai és globális szintek hogyan fonódnak össze és mennyire statikusak, illetve, hogy a jobboldali populista szereplők közötti viszonyrendszer hogyan is fest. Fontos dilemmák elé állít az a kérdés is, hogy milyen válaszokat lehet adni a populizmusra, milyen állításait érdemes megfontolni. Az erdélyi magyar társadalom számára pedig nemcsak a magyar populizmushoz való viszony jelent kihívást, hanem az elmúlt időszakban erőre kapó román szélsőjobboldal veszélyeit is komolyan kell vennie – azért a szélsőjobboldalét, amely az elemzettekhez meglehetősen hasonlító érvekkel győzi meg követőit.

SZAKIRODALOM
REFERENCES

- Alasuutari, P., & Qadir, A. (2016). Imageries of the social world in epistemic governance. *International Sociology*, 31(6), 633–652. <https://doi.org/10.1177/0268580916662386>
- Alasuutari, P. & Qadir, A. (2019). *Epistemic Governance: Social Change in the Modern World*. Palgrave Macmillan.
- Antal, A. (2017). *A populista demokrácia természete. Realizmus és utópia határán*. Napvilág Kiadó.
- Bergmann, E. (2018) *Conspiracy & Populism. The Politics of Misinformation*. Palgrave Macmillan.
- Boatcă, M. (2006). Semiperipheries in the World-System: Reflecting Eastern European and Latin American Experiences. *Journal of World-Systems Research*, 12, 321–346.
- Bocskor, Á. (2018). Anti-Immigration Discourses in Hungary during the ‘Crisis’ Year: The Orbán Government’s ‘National Consultation’ Campaign of 2015. *Sociology*, 52(3), 551–568. <https://doi.org/10.1177/0038038518762081>
- Coady, D. (2006). *Conspiracy Theories: The Philosophical Debate*. Ashgate.
- Dentith, M. R. X. (2014). *The Philosophy of Conspiracy Theories*. Palgrave Macmillan.
- Fabry, A. (2019). „Neoliberalism, crisis and authoritarian–ethnicist reaction: The ascendancy of the Orbán regime.” *Competition & Change*, 23(2): 165–191.
- Ghodsee, K., & Orenstein, M. A. (2021) *Taking Stock of Shock. Social Consequences of the 1989 Revolutions*. Oxford University Press.
- Kazin, M. (2017). *The Populist Persuasion. An American History*. Revised Edition. Cornell University Press.
- Kiss, E. (2016). “The Hungarians Have Decided: They Do Not Want Illegal Migrants” Media Representation of the Hungarian Governmental Anti-immigration Campaign. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 4(6), 45–77. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/actahumana/article/view/2305>
- Kormány.hu (2010). „Legyen béke, szabadság és egyetértés.”. 2010-2014.kormany.hu/download/d/56/00000/politikai_nyilatkozat.pdf
- Kustán, M. A. (2021) *Marketing Authenticity. Analysis of Hungarian Right-Wing Populist Rhetoric. Tampere University, Global and Transnational Sociology Master’s Programme*. DOI: 10.13140/RG.2.2.22586.72644, <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/130301>
- Lakatos, L. (2000). Munkahipotézisek az összeesküvés-elméletek szociológiai elméletéhez. In E. Iványi & Zs. Solymosi (szerk.), *Írások Huszár Tibor 70. születésnapjára* (196–239. o.). ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet. http://lakatos.free.fr/Kutatas/page33/files/page33_2.html
- Mouffe, C. (2018). *For a Left Populism*. Verso Books.
- Mudde, C. (2019). A populista korszellem. *Kellék*, (61), 7–29.
- Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism. A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Müller, J. W. (2016). *What is Populism?* University of Philadelphia Press.
- Palonen, E. (2018). „Performing the nation: the Janus-faced populist foundations of illiberalism in Hungary.” *Journal of Contemporary European Studies*, 26(3): 308–321.

- Pintilescu, C., Kustán Magyar, A. (2020). "Soros Conspiracy Theories and the Rise of Populism in Post-Socialist Hungary and Romania." In A. Astapova, C. Pintilescu, O. Colăcel, T. Scheibner (szerk.), *Conspiracy Theories in Eastern Europe: Tropes and Trends* (207–231. o.). Routledge.
- Pipes, D. (1997). *Conspiracy. How the Paranoid Style Flourishes and Where it Comes From* The Free Press.
- Popper, K. (1966). *The Open Society and Its Enemies*. Routledge.
- Vähä-Savo, V. (2020). Cross-national comparisons in epistemic governance: analysis of parliamentary debates from eight countries. *Contemporary Politics*, 26(5), 597–615. <https://doi.org/10.1080/13569775.2020.1813931>
- Walker, J. (2013). *The United States of Paranoia: A Conspiracy Theory*. Harper.
- Wodak, R. (2015) *The Politics of Fear. What Right-Wing Populist Discourses Mean*. SAGE.
- Zulianello, M., & Larsen, E. G. (2021). Populist parties in european parliament elections: A new dataset on left, right and valence populism from 1979 to 2019. *Electoral Studies*, (71) <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102312>

Elemzett szövegek

1. Orbán, V. (2010a). *Aszabadság és a függetlenség történelmünk vezércsillaga*. https://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/a_szabadsag_es_a_fuggetlenseg_tortenelmunk_vezercsillaga
2. Orbán, V. (2010b). *A keményen dolgozó emberekről szólnak a következő évek*. https://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/a_kemenyen_dolgozo_emberekrol_szolnak_a_kovetkezo_evek
3. Orbán, V. (2010c). *Orbán Viktor előadása a XXVI. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban*. https://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/orban_viktor_eloadasa_a_xxvi_balvanyosi_nyari_szabadegyetem_es_diaktaborban
4. Orbán, V. (2016a). *Orbán Viktor miniszterelnök ünnepi beszédének szó szerinti leírata*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-unnepi-beszede/>
5. Orbán, V. (2016b). *Orbán Viktor évértékelő beszéde*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-evertekelo-beszede/>
6. Orbán, V. (2016c). *Orbán Viktor előadása a XXVII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-eloadasa-a-xxvii-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>
7. Orbán, V. (2017a). *Orbán Viktor ünnepi beszéde*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-unnepi-beszede-3/>
8. Orbán, V. (2017b). *Orbán Viktor 19. évértékelő beszéde*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-19-evertekelo-beszede/>
9. Orbán, V. (2017c). *Orbán Viktor előadása a XXVIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-xxviii-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>
10. Orbán, V. (2018a). *Orbán Viktor ünnepi beszéde az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc 170. évfordulóján*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-unnepi-beszede-az-1848-49-evi-forradalom-es-szabadsagharc-170-evfordulojan/>

11. Orbán, V. (2018b). *Orbán Viktor évértékelő beszéde*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-evertekelo-beszede-2/>
12. Orbán, V. (2018c). *Orbán Viktor előadása a XXIX. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-xxix-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>
13. Orbán, V. (2019a). *Orbán Viktor ünnepi beszéde az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc 171. évfordulóján*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-unnepi-beszede-az-1848-49-evi-forradalom-es-szabadsagharc-171-evfordulojan/>
14. Orbán, V. (2019b). *Orbán Viktor évértékelő beszéde*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-evertekelo-beszede-3/>
15. Orbán, V. (2019c). *Orbán Viktor előadása a XXX. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-xxx-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>
16. Orbán, V. (2020). *Orbán Viktor évértékelő beszéde*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-evertekelo-beszede-4/>